

Vrtovi Ilse Fischerauer, 3.del - krajinskoarhitekturna dediščina na Slovenskem

Vrt v Lescah

Med vrtovi, za katere danes vemo, da jih je zasnovala Ilse Fischerauer (1903-1945) tik pred drugo svetovno vojno v Sloveniji in na Hrvaškem, je vrt v Lescah eden najboljše ohranjenih - Odlikujeta ga programska in oblikovna pestrost

V krajinskoarhitekturni dediščini na Slovenskem je le nekaj znanih in ohranjenih vrtnih zasnov iz časa med obema vojnama. Med njimi so Hansenov vrt, vrt Strmol, Fabijanijev vrt v Štanjelu ter tudi vrt v Gornji Radgoni, ki ga je za družino Kunej zasnovala Ilse Fischerauer. Šele pred kratkim pa se je začel razkrivati še nepoznan opus vrtov, vsaj enaindvajset, ki jih je zasnovala Ilse Fischerauer v Sloveniji in na Hrvaškem v času med letom 1935 in drugo svetovno vojno. Na Dunaju rojena vrtna arhitektka se je po poroki s Hansom Fischeraurjem leta 1921 naselila na podedovanem vinogradniškem posestvu v Jeruzalemu v Slovenskih Goricah.

Družina se je ukvarjala z vinogradništvom in vinarstvom. Po letu 1931, ko se je več mesecev izobraževala pri nekem dunajskem vrtnem arhitektu, pa je Ilse Fischerauer v Jeruzalemu ustanovila svojo vrtnarijo. Prvi vrt je zasnovala leta 1935 v Ormožu za zdravnika Majerčiča. Naročniki njenih vrtov so bili premožni trgovci, industrialci, posestniki in zdravniki, kot so Hutter, Gusel, Ilger in Robič v Mariboru in hčere veleindustrialca Majdiča iz Celja. Za slednje je Ilse Fischerauer načrtovala pet vrtov: vrt družine Kunej v Gornji Radgoni, vrtova za družino Robič v Mariboru in na Pohorju, vrt v Jaršah ter vrt v Lescah.

Bivalni vrt med obema vojnama

V obdobju med obema vojnama je v načrtovanju vrtov v Evropi kot in v ZDA zaznati močne funkcionalistične vplive. V oblikovanju vrtnega prostora je prepoznaven odmik od geometriziranega dekorja, opuščanje tridih simetričnih zasnov in uporabe nepotrebnih krasilnih prvin v vrtu. V Nemčiji se je v začetku 20. stoletja razvil slog arhitektonskega vrta, ki so ga nadalje v 20. in 30. letih razvijali vrtni arhitekti na Dunaju. Takrat najbolj znani dunajski vrtni arhitekt in publicist Albert Esch je ob kritiki eklektičnih in nefunkcionalnih vrtnih zasnov iz začetka 20. stoletja obenem predstavil temeljne usmeritve za oblikovanje sodobnega funkcionalnega in oblikovno privlačnega bivalnega vrta. Ključna pri tem je vzpostavitev čim tesnejše povezanosti hi-

še z bivalnim vrtom. Potreba po kakovostnem bivanju na prostem se je pokazala tudi v obogatitvi vrtnega programa in možnosti raznolikih rab. Bivalni vrt iz časa pred drugo svetovno vojno je tako izkazoval programske in včasih celo oblikovne prvine, ki naj bi jih kakovostno oblikovan vrt ponujal še danes.

Programske značilnosti vrta v Lescah

Programsko in oblikovno pestrost je mogoče razbrati tudi v zasnovah vrtov Ilse Fischerauer, zlasti pa v vrtu v Lescah. Vrt v Lescah sicer odstopa od geometrizirane sheme arhitektonskega sloga, kot jo je sicer razbrati v drugih njenih ureditvah. Čeprav se v oblikovnem smislu odmika od ortogonalne terasaste zasnove, je mogoče v programski zasnovi ureditve prepoznati ključne programske usmeritve arhitektonskega vrta.

Hiša z vrtom, ki ga je zasnovala Ilse Fischerauer in je danes v lasti Milene Frlan, leži nedaleč od glavne ceste Lesce -Radovljica. Vrt je nastal leta 1936 sočasno s hišo, ki jo je projektiral arhitekt Osolin. Zelo verjetno je, da sta v določenih segmentih urejanja arhitekt in vrtna arhitektka sodelovala.

Načrti vrta niso ohranjeni, pač pa obstaja več fotografij iz časa gradnje hiše ter povojnega časa. Vrt je sicer doživel nekaj preurejanj, izgradnjo garaže, odprodajo sadovnjaka in brunarice garaže, vendar je v ključnih potezah ohranjen v izvirnem stanju. Objekt je enostaven dvoetažni kubus z dvokapnico v smeri sever jug ter zanimivimi lesenimi, kovanimi in kamnitimi arhitekturnimi detajli, k se ponovijo tudi v zasnovi zidca in glavnih vrat ter lesene brunarice - garaže. Ključna je njegova povezanost z vrtom, saj je glavni vhod zasnovan na vzhodni strani, zimski vrt na zahodni, dnevni prostor pa se prek terase na severu odpira proti zatravljenemu platoju z bazenom.

Programsko se deli vrt na bivalni vrt in funkcionalni vrt - sadovnjak. V bivalnem delu so intenzivnejši programski sklopi nanizani na platoju okrog hiše, manj zgoščen program pa na terasastih izravninah v gaju na pobočju pod hišo. Ob hiši se smiselno povezujejo dvoriščni del s prostorom za parkiranje ob vhodnem delu, točkovno razmeščene klopi in kamnita mizica, bazen, vodni skalni motiv

Oblikovne značilnosti vrta

Oblikovno je vrt razčlenjen na odprti zatravljeni zgornji pla-

to ob hiši ter s posamičnimi listavci in bori zasajena terasasta brežina, ki se spušča proti zahodu. Različna vrtna prizorišča povezujejo poti iz kamnitih plošč nepravilnih oblik. Ob bazenu je niz igrivo asimetrično razporejenih plošč. Funkcionalna parkirna površina je pokrita z drobljencem. Tudi odnos načrtovalke do umeščanja skulpture v vrtni prostor odraža značilnosti sodobnega arhitektonskega vrta. V duhu funkcionalističnega pristopa k načrtovanju vrtnega prostora v zasnovi ni vključevala skulptur, razen na željo naročnika. Skulpture, prinesene z bližnje porušene graščine v Radovljici, so vključene v kompozicijo členjenega zidca, ter posamično razmeščene v zahodnem delu vrta na pobočju.

Voda se v vrtu pojavi na več mestih. Bazen dominira na tratni površini za hišo, na pobočju pod njim je urejen odtok kot vodni motiv v obliki korita. Na jugozahodnem robu je vodni izvir preurejen v niz manjših skalnatih zajetij, ki so danes precej zaraščena.

V zasnovah Ilse Fischerauer igrajo rastline tudi sicer pomembno vlogo v artikuliranju prostora. Rdečelistna bukev ob kamnitim zidcu in ruševje na peščeni površini poudarjata glavni vstop na vrt. Odprti prostor ob bazenu zamejujejo drevesa, ki imajo še posebej poudarjene vizualne kakovosti, kot so specifična tekstura skorje ali privlačna jesenska obarvanost listov. Na pobočju pod platojem so prosto razmeščena posamična drevesa, rob pa zaključujejo grmovnice, tako vednozeleni listavci kot iglavci. Na vzdolž zidca ob objektu je greda zelnatih trajnic in posamičnih grmovnic.

Zasnovo vrta v Lescah odlikuje smiselna prostorska členitev, smotno razmeščanje intenzivnih in manj intenzivnih programskih sklopov, doveznost do sprememb v reliefu in do lokalnih značilnosti reliefa in rastja, prepoznavanje kakovosti razgledov proti Alpam, obenem pa tudi upoštevanje naročnikovih specifičnih želja.

S podrobno izmero in popisom drevnine v vrtu v Lescah bo mogoče podrobneje prikazati značilnosti ureditve ter jo primerjati z drugimi iz vrtnoarhitekturnega opusa Ilse Fischerauer. V pomoč pa bo tudi pri primerjavi z ureditvami njenih sodobnikov. Svežina pri zasnovi bivalnega vrta, ki jo je izkazala ter dejstvo, da je vrt nastajal sočasno s hišo, pa je lahko zgled načrtovalcem še danes.

Tanja Simonič

Sočasno načrtovanje in izvedba hiše z vrtom sta omogočila vzpostavitev tesnega stika hiše z vrtom ter poenoteno rabo gradiv. Dobro so razvidni zidci ob objektu ter členjeni zidec s klopki med bivalnim delom in sadovnjakom. Lastnica fotografije iz leta 1936 je lastnica vrta Milena Frlan.

Posamična drevesa so razmeščena na blago terasiranem zatravljenem pobočju. V gaju so razmeščene skulpture, klopi in kamnita mizica. Fotografija verjetno iz 60. let prejšnjega stoletja.

Zatravljeni plato z bazenom zaključuje poteza drevnine s privlačno jesensko barvo listov.

SITECO

Videli boste.

Mednarodna razstava evropske mreže Art nouveau - nova umetnost

Secesijska dediščina Ljubljane

Prestolnica v primerjavi s 13 evropskimi mesti, ki se ponašajo z bogato dediščino nove umetnosti

V Narodnem muzeju v Ljubljani bo od 18. januarja 2006 do 18. marca 2006 na ogled mednarodna razstava evropske mreže Art nouveau z naslovom "Nova umetnost - vizije in resničnost".

Mednarodna mreža Reuseau Art Nouveau Network, v kateri kot partner sodeluje tudi mesto Ljubljana, združuje 14 evropskih mest, ki se ponašajo z bogato dediščino art nouveauja. (Alesund,

Avignon, Barcelona, Reus, Terasa, Bruselj, Budimpešta, Dunaj, Glasgow, Helsinki, Ljubljana, Nancy, Varese, Riga).

Razstava bo predstavila umetnostno gibanje art nouveau kot kompleksen pojav, ki je zajel Evropo ob koncu 19. stoletja in se je razvil iz skupne želje po prelomu s preteklostjo, vendar se je v različnih geografskih in kulturnih okoljih različno izrazil in si tudi nadel različna imena: Jugend-

stil, Modernisme, Glasgow style, Liberty, Nieuwe Kunst, secesija, de Nancy itd, kot je zapisala v napovedniku spletne strani Trajekta dr. Breda Mihelič.

Na razstavi bo Ljubljana prvič predstavljala svojo secesijsko dediščino ob boku z največjimi prestolnicami art nouveauja, kot so npr. Barcelona, Bruselj, Glasgow, Dunaj itd. Razstava ima več delov. V sklopu Panorama je predstavljena dediščina art nouveau-

ja v zgodovinskem, družbenem, gospodarskem, kulturnem in geografskem kontekstu. Sklop Vizije predstavlja projekte, ki niso bili nikoli realizirani. Del razstave z naslovom Izgubljena dediščina prikazuje dediščino, ki je bila porušena ali uničena, v sklopu Prenovljena dediščina pa so predstavljeni ti isti spomeniki art nouveauja v partnerskih mestih, ki so se do danes ohranili v originalni ali spremenjeni obliki in funkciji. Kustosinja

razstave je Nathalie Filser z uglednega bruseljskega inštituta CIVA (Centre international pour la ville, l'architecture et le paysage), izvirno oblikovanje razstave pa je delo studia Chris Stewart Architects iz Glasgowa.

Nosilec projekta za mesto Ljubljana je Urbanistični inštitut Republike Slovenije, ki je v sodelovanju z Zavodom za varstvo kulturne dediščine RS in nekaterimi drugimi institucijami pripravil

slovenski del projekta. K realizaciji projekta Art Nouveau in Progress so svojim gradivom ali drugiče pripomogli Arhitekturni muzej Ljubljana, Mestni muzej Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, Narodna galerija, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Republiški arhiv Slovenije, RTV - kultura, Fundacija Maks Fabiani, gradivo pa so prispevali tudi Josip Sadnikar, dr. Marko Pozzetto in arhitekta Jurij Kobe. (abe)